

Citation:

P.J. Gaillard, Levensbericht S.E. de Jongh, in:
Jaarboek, 1976, Amsterdam, pp. 200-202

Levensbericht van

Samuel Elzevier de Jongh

(18 juni 1898–29 mei 1976)

door **P. J. Gaillard**

Samuel Elzevier de Jongh wordt op 18 juni 1898 te Scheveningen in een Zeeuws gezin geboren. In Ierseke bezoekt hij de lagere school. Al spoedig gaat hij echter naar Gouda alwaar ook de middelbare school wordt doorlopen. Hij studeert Geneeskunde te Utrecht. Op 23 december 1921 wordt het artsexamen afgelegd, gevolgd door een korte periode in de kliniek en in de huisartsenpraktijk. Op 16 februari 1923 treedt hij als assistent in dienst van het Amsterdamse Farmacotherapeutisch laboratorium onder leiding van Ernst Laqueur en daarmee begint zijn wetenschappelijke loopbaan.

Aanvankelijk gaat zijn wetenschappelijke belangstelling uit naar de farmacologie van het kaliumpermanganaat en naar de gevolgen van insulinetoediening, naar de individuele gevoeligheid voor insuline, de zuivering van insuline en naar de invloed van oogdrukverlagende stoffen. In 1926 verschijnt zijn eerste publikatie over vrouwelijke geslachtshormonen en dit is het begin van een opvallende analyse van de regelsystemen rond de geslachtsklieren. Intussen promoveert De Jongh in 1929 tot doctor in de Geneeskunde op een proefschrift, getiteld: „Bijdrage tot de farmacologie van kaliumpermanganaat”.

Zijn wetenschappelijke belangstelling en de kwaliteit van zijn onderzoekingen zijn al spoedig duidelijk, maar daarnaast ontpopt De Jong zich als een voortreffelijk docent. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij in 1935 tot buitengewoon hoogleraar in de Farmacologie te Leiden wordt benoemd, in 1939 gevolgd door zijn benoeming tot gewoon hoogleraar. Hij aanvaardt dit ambt met een inaugurele rede, getiteld: „Over de betekenis en het wezen der Farmacologie”. Zijn wetenschappelijk onderzoek richt zich in Leiden vooral op de invloed van de geslachtsklieren en van geslachtshormonen op de genitalia. Hij werkt over de gevoeligheid van de baarmoeder voor hypofyse-achterkwabhormonen. Hij publiceert over de invloed van gonadotrope hormonen op de prostaathypertrophie, maar, wellicht wat onverwachts, denkt en publiceert hij over de noodzakelijkheid van een goede, systematische lichamelijke opvoeding in de scholen voor lager en uitgebreid lager onderwijs. De onderzoekingen van zijn medewerkers, waaronder Van der Woerd, Overbeek en Bokslag, verrijken het inzicht in de werkingen van geslachtshormonen en van gonadotrope hypofysehormonen. Tezamen met Kok en Van der Woerd wordt baanbrekend werk gedaan over de zg. paradoxe werkingen van het follikelhormoon, maar daarnaast publiceert hij over de experimentele grondslagen van de moderne therapie in de acute blauwzuurvergiftiging en onderzoeken medewerkers de betrekkingen tussen het endocriene systeem en de cellulaire compositie van het bloed. Al spoedig worden de bijnieren en de schildklier in het onderzoek betrokken en bericht De Jongh over onderzoekingen over

SAMUEL ELZEVIER DE JONGH

(18 juni 1898–29 mei 1976)

de werking van anti-anaemische leverpreparaten waarover o.a. zijn medewerker Overbeek belangrijk werk verricht. In 1940 zien wij voor het eerst een publikatie over mogelijke „consumptie” van hormonen in de doelwitorganen. In de bezettingsperiode en vooral na 1942 daalt de produktie om begrijpelijke redenen. In zeven jaren hadden echter reeds ruim 120 grote en kleine publikaties het licht gezien. In de moeilijke oorlogsjaren werd De Jongh namens de bezetter ontslagen. Bij de bevrijding keert hij terug en in 1946 is hij wetenschappelijk, maar ook onderwijskundig weer volkomen op dreef. Een nieuwe generatie leerlingen dient zich aan, waaronder Gaarenstroom en Paesi. Ook studentendisputen krijgen zijn aandacht! Zijn faam als spreker verbreidt zich snel. Spreekbeurten in Nederland, België en Zweden volgen, symposia worden georganiseerd. In Gent is hij in 1949 tijdelijk als ruilprofessor werkzaam. In 1950 worden zijn activiteiten op wetenschappelijk gebied erkend door zijn benoeming tot lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. De medische Faculteit te Leiden doet al spoedig een beroep op De Jonghs organisatorische gaven en in 1952 zien we hem als decaan van de faculteit optreden. Hij weet de faculteit op unieke wijze te leiden en te stimuleren. Zijn gevatheid en zijn eerlijke stijl van werken worden door iedereen bijzonder gewaardeerd.

In 1953 verleent de Universiteit van Gent hem het doctoraat honoris causa. In 1957/58 bekleedt hij het rectoraat van de Leidse Universiteit. Zijn werkkraacht lijkt onbegrensd. Al spoedig erkent de Gezondheidsraad zijn waardevolle adviezen en zij benoemt hem in 1958 tot waarnemend voorzitter. Bovendien wordt hij consulent van de Geneeskundige Diensten van de drie onderdelen van het leger. Daarnaast is hij adviseur van de Rijksverdedigingsorganisatie en treedt hij op als adviseur van de N.V. Organon. In 1962 worden zijn verdiensten voor Universiteit, wetenschap en volksgezondheid bekroond door zijn benoeming tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

De wetenschappelijke activiteiten en zijn functie als leider en inspirator gaan inmiddels onverflauwd door. Andere hypofysehormonen worden bij het onderzoek betrokken, maar daarnaast krijgen de geneeskundige aspecten van de verslavingsvergiften zijn aandacht. In toenemende mate gaat zijn belangstelling uit naar de toxische effecten van geneesmiddelen. Dit komt duidelijk tot uiting bij zijn afscheidscollege in 1963. Hij stelt bij die gelegenheid vast dat „in de huidige maatschappij voedingsmiddelen dermate vermengd zijn met niet essentiële toevoegsels, dat van een natuurlijke voeding niet meer kan worden gesproken”. Even verder zegt hij: „Het voor elke afzonderlijke stof afwegen van economische factoren tegen de vereiste graad van risico-beperking vraagt niet slechts vakdeskundigheid doch tevens het in acht nemen van hoge ethische normen”. Men herkent hierin de mens De Jongh. Hij suggereert daarbij het tot stand komen van een goed ingericht speciaal laboratorium („het hoeft niet het Leidse farmacologisch laboratorium te zijn”) dat zich met de screening zal belasten en de oprichting van een toxicologische raad die einduitspraken zal moeten doen omtrent de toelaatbaarheid van een produkt. Karakteristiek is zijn opmerking: „Hier ligt een taak die geheel past in de ruime doelstelling der farmacologie: het bestuderen van de gevolgen van het blootstellen van een levend lichaam aan een dode stof”. Dan even verder: „Deze taak zou ik, naast de door traditie geijkte overige, gaarne op mij nemen, indien ik aan het begin en niet aan het eind van mijn loopbaan stond”,

De mens, de onderzoeker, de dokter, de ethicus, de leermeester, de bestuurder en de adviseur was tenslotte in zijn „vrije tijd” nog een uitnemend kenner van de Nederlandse flora, een liefhebber van vaderlandse oudheden en, getrouw aan de Zeeuwse traditie, genoot hij intens van het lage land aan de Noordzee. Het was voor een ieder die daartoe de gelegenheid kreeg een bijzonder voorrecht De Jongh echt te hebben ontmoet.